

Op 11 mei, 's avond om elf uur,¹ had generaal Winkelman een lange waarschuwing laten omroepen, gericht tegen het verspreiden van valse geruchten. 'Het verder vertellen van ongecontroleerd, alarmerend nieuws dient', zo was verklaard, zo kon men daags daarna in de pers lezen, 'met alle middelen te worden tegengegaan'. Had het Algemeen Hoofdkwartier (men denke aan het bericht over de Suezkade) zich niet zelf aan het doorgeven van 'ongecontroleerd, alarmerend nieuws' bezondigd? De waarschuwing hielp niet.

In een van de officiële z.g. voorschriften voor de velddienst die bij de instructie van de militairen jarenlang gebruikt waren, was er speciaal op gewezen dat de vijand, was eenmaal oorlog uitgebroken, de waterbronnen kon vergiftigen – op dat strijdmiddel moest elke militair bedacht zijn. Uit welk grijs verleden dateerde dat vermaan? Of sprak hier minder historische ervaring uit dan een primitieve beduchtheid? Merkwaardig was het, dat in de Vijfde-Colonne-paniek de specifieke vrees 'wij worden vergiftigd', niet ontbrak. Er was angst voor het gebruik van gifgas door de Duitsers – een mogelijkheid waar elke militair door zijn gasmasker aan herinnerd werd. Inbeelding deed de rest. Op de tweede oorlogsdag berichtte de commandant veldleger aan het Algemeen Hoofdkwartier dat bij Amerongen waargenomen was, 'dat uit een Duits vliegtuig twee glazen bollen vielen. Een officier kreeg prikkelende geur en vieze smaak in de mond. Door sterke wind alles direct weg.'² Op de vierde oorlogsdag, 13 mei, werd in Rotterdam een middelbare school op haar geschiktheid als militaire commandopost gekeurd:

'De gasofficier stak zijn deskundige neus in de lucht en geholpen door zijn overspannen zenuwen rook hij gas. Anderen meenden het al langer geroken te hebben. Zij die scherven van granaten hadden opgeraapt, voelden hun vingers erg jeuken, dus: mosterdgas. 't Woord 'gas' had een geweldige reactie, onmiddellijk kwamen de gasmaskers in actie. De mensen met jeukende vingers kregen grote verbanden met chloorkalk om hun handen . . .'³

Een dag tevoren, op 12 mei, werd aan de militairen in de Grebbelinie van hogerhand meegedeeld dat ze snoepgoed dat langs de weg lag, niet mochten oprapen of opeten, 'want het was vergiftigd. Het was door Duitse vliegtuigen uitgestrooid.'⁴ Hetzelfde consigne werd op 13 mei aan de militairen bij Amsterdam uitgegeven, met dien verstande dat zij niet alleen niets eetbaars

¹ *Vrij!*, p. 34. ² Hoofdkwartier veldleger: 'Dagboek', p. 107 (11 mei 1940).

³ 'Uit de mémoires van aalmoezener B. Verhoeven', *Vrij!*, p. 89. ⁴ A. W. van Straaten: 'Vijf dagen oorlog, verteld door een soldaat', p. 15 (12 mei 1940).